

NOVOTNY TIHAMÉR

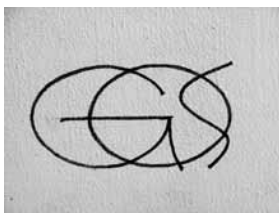
GOS-biozmosz

Kiállítás helyett – emlékkiállítás

Gosztola Gábor képzőművész-költő 2018-ban megrendezendő tárlatáról még életében történt megalapodás az Érdi Galériával. 2017 nyarán még úgy tűnt, elfogadható az egészségi állapota, így került sor június 17-én a *GOSBIOZMOS – VégtelenBeFeléFordulás, Gosztola Gábor festőművész exkluzív (házi) tárlatára (festmények és rajzok áradása a pincétől a padlásig)* alcímmel a művész Üde utcai, szentendrei otthonában. A sors azonban más forgatókönyvet tartogatott számára: súlyos Parkinson-kórja (egyéb rejtélyes betegséggel társulva) néhány hónap alatt elvette az életét, és 2018. április 15-én átadta lelkét Teremtőjének. Ezért lett a kiállításából egy verssorát idéző emlékkiállítás „...artériáimat hátrahagyom” „hívószóval” 2018. szeptember 28-a és október 20-a között az Érdi Galériában.

Tehát attól tartok, hogy GOS, azaz Gosztola Gábor, alias Pápai Gosztola Gábor életművének részletes megismertetése a szó szoros értelmében egy elsüllyedt világ felszínre hozásával, ismételt felfedezésével egyenlő feladat. Ugyanis hosszan tartó betegsége (már évek óta reménytelenül nehezen ment vele a beszéd, az eszmecsere), végül halála miatt rengeteg okosságot, hasznos emléket, segítő, pótolhatatlan magyarázatot vitt magával a sírba, amelyek most és „mindörökké” mind-mind megkönnyíthetnék művészetének értelmezését.

Azonban rendkívül gazdag, sokfelé ágazó munkásságát látva (elég csak rajzai, vázlatai, metszetei, nyomatai, kollázsai, vegyes technikás művei, festményei, digitális munkái és fotói sokaságát említeni) mégse lehet okunk az elkeseredésre: az a titokzatos ismeretszőnyeg, amelybe Gábor belegöngyölte magát, az idők során bizonyára jól kezelhető repülő szőnyeggé fog simulni, változni számunkra.

Itt van mindjárt előttünk – ez a rejtélyes – GOS emblémája, vagyis szignója! A korán érő gyermek már az általános iskola felső tagozatában kitalálta, hogy munkáit Pápai Gosztolaként fogja aláírni, hiszen ő Pápan született 1945. február 9-én, a II. világháború válságos végóráiban. Igen, de csak született, mivel hadipilóta édesapjának és várandós édesanyjának menekülnie kellett az orosz front elől. Ő világra jött, ám édesapja nyomtalanul, örökre eltűnt a százezreket maga alá temető kataklizma utóregései következtében. Ezért került szinte azonnal Ozorára a jóságos anyai nagyszülőkhöz. Így hát édesanyja mellett jobbra ők nevelték őt, meg kedvenc tanára, Gy. Horváth Pista bácsi polihisztor, aki rendkívül jól rajzolt, majd később feleségének testvéröccse, Papp Zoltán irodalmár és műfordító, a Magyar Rádió irodalmi szerkesztője nyúlt a hóna alá, és segítette Pestre a képzőművészetben és versírásban jeleskedő 17 éves kamaszt.

De térjünk vissza a szignóhoz, mert Gábor korai munkáit először „P. G. Gos”-ként, majd csak később – nagybetűs – „GOS”-ként írta alá. Ebből az enigmatikus jelből lett azután egy tipografált festett és egy száraz-, azaz mélynyomó pecsét, amelyet művei védjegyeként használt, összefoglalva, összemontírozva benne az időt a végtelenséggel, az apjára emlékeztető (s neki váratlanul sokszor megjelenő) lélekmadár – mondhatni sólyommadár – visszatérő motívumát a keleti a jin-jang jellel, saját origó pontját az egyetemességgel. Nekem azonban ez a GOS elnevezés – legalábbis „sz”-szel ejtve a kifejezést – eszembe juttatja az ósláv „Goszpodii pomiluj!”, az „Uram, segíts!” fohászának, valamint a „goszpodár”, „kis fejedelem” és a „goszpogyin”, „úr” beszédes névszavaknak első három betűjét is.

De lépünk csak tovább! Az 1962-ben Budapestre került Gosztola Gábor így vall a vajdásokkal történő megismerkedéséről: „Öcsikéékkel, a Laca társaságában, úgy hatvankilenc nyara végén, nálam, a műtermemben találkoztunk, első tartósabb ismerkedésül egy esős délutánon. Tekintélyes Zenit-apparátuk szakértő kattogtatása ékesítette a belőlük áradó Tettre Kész Derút, miközben természetesen a Mindenség Világ-raszoló Átalakítását és Leghatékonyabb Bemutatását terveztük közösen. Aztán találkoztunk még ez ügyben Rengetegszer, de már Szentendrén, mielőtt még a Stúdió gondolata is fölvetődött volna. Közös barátokkal, Öcsiéknél [ef Zámbó István] és Lacáéknál [fe Lugossy László] és Holdaséknál [Holdas György] és sorra Mindenkinél, ahogy bővült a Társaság, és Éjjel és Nappal és megint Éjjel és Végtelenül. És előkerültek mindig újabb munkák és megjelentek mindig újabb elméletek, persze emberek is (és megjelentek gyakran szorgalmas, de korlátolt belügyési megfigyelők).

Vitatkozni ritkán tartottuk szükségesnek ezeken az időtöltő alkalmakon, az eltérő elméletek elérték egymás mellett, és annyi közös egyetértési pontot találtunk, melyek bőven nyújtottak így is kommunikációs lehetőséget. A társaságból folyton áradt a zene, szépek voltak éjszaka a lányok, jó volt a vörösbor, nem szerettük a közös ellenséget, a hatóságok, a hivatalosok által szabott határidőket, ideológiai korlátokat. Szerettük viszont a képes albumokban becsempészett – akkor még majdnem tilos kedvenceinket, és szerettük, sokan szerettük Vajdát, Vajda Lajos képeit, én biztos, hogy nagyon szerettem, nem kutattam ki gondolta másképp. Így, azt is nyilvánvalóan ebből következőnek éreztem, amikor a fiúk elhatározták, hogy Vajda nevével hivatalos csoportosulásnak nyilvánítatnak, szövetségül a tilalmazott egyedi kiállítások egyedi kinyírásai ellen, és nem volt ellenemre, amikor társalgó vendégből, kiállítótársnak barátsággal maguk közé hívtak.”¹

Ez a szárnyalás-időszak 1980-ig tartott számára. Az ezt követő szemléleti változását s a majd 20 évig tartó átmeneti eltávolodását a Vajda Lajos Stúdiótól így foglalta össze egy 2002-ben keletkezett írásában: „Még kora kamaszkorom idején értettem meg, nem lehetek tekintettel sem időre, sem külső elvárásokra. Amikor még teljesen szó szerint volt értendő, hogy csak az a tiéd, amit megesszel, és ha valamiképp ehhez hasonlóan, belülről válik valami veled azonossá, hogy soha többé ne vehessék már el tőled.

A mindenhonnan kitiltások után, – miután választott munkáimban már négerként is lehetlenné tettek – egyre mélyebb meggyőződésemmé vált, hogy kizárólag belül van értelme építenem biztos kapaszkodókat.

Ehhez vezettek egyre közelebb Ázsia ősi kultúrájából idementhető tilosok is, a még föllelhető Baktay [Ervin], Lénárd [Sándor] és ugyanerről illegális baráti fordítások, ebben jelentett támaszt Jelena Petrovna Blavatszkaja, vagy ha úgy tetszik, H. P. Blavatsky szellemisége, nyilvánosan máig elérhetetlen munkái.²

Eközben hosszabb időn át folyamatosan, legfeljebb fogalmi költészetnek nevezhető verseket írtam, de máig is leginkább képi történetekben gondolkodom. (...)

Amikorra az első, számomra is rokonszenves megengedett széljárás, a Zen divatja elérkezett, már vagy a harmadik nyáron töltöttem időm többek között azzal, hogy döngölt vályogfalra, lefaragott löszpartokra injekciós vízszugárral kalligrafálok, egyre pontosabb rajzokon, egyre tömörebb jelekké, rövid életű, kisajátíthatatlan képeim.

Duchamp szemlélete, mire minálunk is mindeneken elterpeszkedett, mellyel a művészeteket a szellem lényegi megnyilvánulásai helyett az exhibicionizmussal azonosítja, már rég eldöntöttem, hogy ez nem az én utam.

Kapcsolatom vajdás barátaimmal is, a nyolcvanas években, minden konfliktus nélkül kicsit megritkult két, nem közénk tartozó, a periférián a maguk akkori politikai megbízhatóságát fontoskodva demonstráló figura miatt.”³

Mivel Gábornak az volt a véleménye, hogy a cselekmények, a gesztusok sokkal többet mondanak az emberről, mint a bizonytalan életrajzi adatok, elég csak arra utalnunk, hogy 2000 körül visszatért a VLS kötelékébe, s ettől kezdve újra részt vett annak minden jelentős csoportos kiállításán. Döntését így indokolta: „Változatlanul, máig sem lelkesedem a nyilvános szereplésekért, bár időnként baráti kérésre el szoktam térni e »hagyományomtól«.

Munkáim nem szívesen, vagy csak igen ritkán tekintem árucikknek, anyagi értékhozóknak. Ezért aztán, (hogy ezt elkerülhessem) a legkülönbözőbb köznapi tevékenységeket végeztem. Könyveket lektoráltam, négerként irodalmi műveket dramatizáltam, voltam kiállításrendező, esztétikai

GOSZTOLA GÁBOR (1945–2018)

tanácsadó és művészeti vezető, többségében alkalmazott-grafikai munkákkal, sajtó-grafikákkal, reklámgrafikákkal, lap- és könyvtervezéssel kerestem kenyerem. Ezenkívül, gyakran készítettem műtárgyfotókat, kulturális sajtófotókat.

Különböző médiákban, nagyon eltérő időkben hangzottak el, jelentek meg munkáim, verseim, írásaim. Időnként kollektív és egyéni kiállításokon mutattam be képeim egy részét. Hazai és külföldi magángyűjteményekben őrzik festményeim, grafikáim, fotóim.

Próbáltam vidéken nyugodtan élni. És megpróbáltam a tengerentúlon [Kanada, 1988–89], ahonnan a Nagy Változás hiú reménye hazacsábított.

Már azt is bevallhatom, hogy fél-közlebről rendszeresen szükségem van arra a civilizációs közegre, amelyből azért saját jószántamból egyre többet kimaradok.

Ezek után sem tulajdonítok jelentőséget felsorolt adatoknak. Már megszokásból is, a régebbi időről, semmiféle Hivatalos Szervezetbe mindmáig nem kértem felvételem.”⁴

A szépség kutatása, avagy kegyelMES TEReim előző évtizedeimből (válogatás 1968–2010) című, 2012-ben megjelent impozáns albumának⁵ mottói közt találunk egy idézetet, amely Hamvas Béla *A láthatatlan történet* című kultuszkönyvéből származik, és így szól: „Az embernek három világa van: a szellem, a lélek és az élet. A szellem ősfomája: a fény; a lélek ősfomája: a szépség; az élet ősfomája: a féreg. A fény sugárzik és végtelen; a szépség a világban alkot és megvalósul; a féreg a fénytelen és szépségtelen természetben tenyészik.”⁶

Ha a szemlélő töviről hegyire átvizsgálja a művész legjellemzőbb és változataiban visszavisszatérő legfontosabb organikus alapalakjait és témáit, bizony konstatálhatja ennek a három ősfomának, szférának, létszintnek, tulajdonságnak, cselekvőképességnek, esztétikai megnyilvánulásnak az egymásra épülő együttes jelenlétét. Ugyanis Gosztola Gábor képei valóban fényből, szépségből és szenvedélyből, szenvedésből, elmúlásból szövődnek egységes eggyé, egészé. A „küszöb feletti” és a „küszöb alatti” életminőségek, a tudat feletti és tudat alatti képzetek, a mikro- és makroszintek, a kozmosz és „biozmosz”, a pillanatnyiságok és az örökérvényűségek olvadnak valamiféle organikus-látomásos, biomorf-szürrealis részegész összegződéssé a teremtő szépség teljesség-kifejező képességének jegyében.

Nem tudok más metaforát találni Gábor ábrázolási módjára, mint azt, hogy ő, mintha becsukott szemmel, mintegy magához szorítva (mint amikor megcsókolunk, magunkhoz ölelünk valakit, s érezzük a bőr illatát, a hús tapintásának, ízlelésének, az izmok, inak, vérerek, csontok mozgásának, lüktetésének, zenéjének tudatmódosító hatását), tehát belső látása által, szinesztéziás érzetképzetei segítségével változtatta meg az emberi test, a külvilág formáinak alakját, útját, térfogatát, térfogatát, illetve térfoglalását.

Így, fikciós szemléletű ábrázolásai során összeolvad a szemmel érzékelhető világ az utó- vagy emlékképekkel, vagyis a fantázia teremtményeivel; a valóságos látványelem a képzelgéssel; a bőr felszíne a bőr alatti sejtelmekkel, izomrostokkal, idegekkel; az embert helyettesítő gyűrött drapéria a tájjal; a test a hegyekkel és völgyekkel; a lélektani tudatkamrák a világegyetem hullámzó energia-mezőivel és egymásból egymásba hatoló „féreglyukaival”.

A szemünk elé idézett művész mintha ma is ott állna a zömében a '60-as évek közepén-végén, valamint a '70-es évek elején készült „csöndtestjei”, „téridoljai” és „totemjei” előtt, de a cirka ötven év távlatát után is kitetszik, hogy fizikai, lelki és szellemi értelemben mennyire egylényegű alkotásával! Ugyanakkor ezek a tussal, színes golyóstollal és akrillal papírra, illetve vászonra vitt ízig-vérig szürrealista és „biromantikus”, biomorfikus művek a világ legtitokzatosabb test-, lélek- és szellemformái közé tartoznak.

Ám a *Szépség kutatása* albumának mottói között olvasható egy másik idézet is, amely Dávid Katalinnak *A szépség teológiája* jelölésű kötetéből került kiemelésre, és így hangzik: „...az avantgárd igazi örököse az az irányzat lesz (...), amelyik bár tudja, hogy az egykor megélt teljesség visszaállíthatatlan, de a kultúra minden lehetséges erejével keresi a megteremthető egész útját, az új szemléletet, amihez annyi nemes tradíciót hívhat segítségül. Világméreteken fogja átélni a művészi szépet, és rátalál e gazdag sokféleségben arra az ómegapontra, amely gyújtólencseként egyesít minden szépségesszmenyt.”⁷

De GOS, alias Pápai Gosztola Gábor osztozott a szóban forgó könyv ajánlásának azon véleményével is, amely azt fejtegeti, hogy: „minden éppen aktuális képzőművészeti irányzat mellékes a művész számára, csak egy mércéje van, függetlenül témájától és műfajától – a teremtett világ lényegének megragadása, a szépség kutatása. Mint bányamunkás tárnák mélyéről hozza felszínre az eltemetett, elfelejtett princípiumot: a szépséget, és teremti meg vele saját mitológiáját.”⁸

Ezért nem zavarja a művészt életművének sokfélesége és sokirányúsága, mert törekvéseinek a „szépségkutatás” a közös nevezője és eredője. Vagy ahogy ő fogalmazza a 2013-ban megjelent verseskötetének nyitó költeményében: „BEKÖTTETETT AZ ELMÉNK / SZEMMEL FÜLLEL ÉRZETEKKEKEL / A FÉNY ZSILIPJEI KINYITVA / TOMBOL AZ ÁR HOGY TÉVELYEGJ.”⁹

Gosztola Gábor gondolkodására, szemléletére tehát az említettekén túl a keresztény eszmekör éppúgy hatott, mint a zen-buddhizmus vagy Blavatsky *Tikos tanítása*. Hogy végső soron melyik erősebben, az utólagos elemzések fogják eldönteni. Annyi azonban bizonyos, hogy az alkotás művelését – amikor és amivel az ember Hamvas Béla-i értelemben önmagán a „megváltás művelését” gyakorolja – sokkal fontosabbnak tartotta az exhibicionizmusnál.

Ám az anyagokkal és a technikai eszközökkel folytonosan kísérletező, mindig a rajzból kiinduló Gosztola látásmódjára és formavilágára a kortárs költészet eredményei, új megközelítései, Juhász Ferenc gazdagon burjánzó, áradó képi világa szintúgy hatott, mint a klasszikus keresztény művészet, a reneszánsz és a barokk festészet, vagy a modern szobrászat Henry Moore- és Hans Arp-féle anyag- és térszemlélete. Sőt, a különc Kassák Lajos szikár alakja mellett Vajda Lajos életműve, szelleme, erkölcsi, esztétikai értékrendje, grafikai szemléletmódja is meghatározó volt számára.

Gosztola Gábor „biromantikájának” – vagy saját szóalkotásával élve „biozmosz”-ának – egyik legfőbb jellemzője, sajátossága, hogy nála általában minden kép egy eltérített, eltérült szándék testesülése, eredménye, valami valahonnan elindul, s nem egészen tudni, hogy mi lesz belőle, ezért a költői műcímek nemhogy segítenék, inkább gerjesztik, sőt még inkább titokzatosabbá, rejtőzködőbbé teszik ennek az olvadékony többértelműségnek a megfejthető valóságosságát.

GOS biozmoszának másik princípiuma az ellentétpárok állandó jelenléte, mozgása, egymásból egymásba áramlása, változása, egyensúlya. A megszakítatlan önmagába visszatérő végtelenség (akár a Möbius-szalagban vagy a Klein-kancsóban) összekapaszkodik az időtlenséggel, a férfi a nővel, a jin a janggal, a kemény a lággyal, a szögletes az ívelttel, a kitarulkozás a befelé fordulással, a nyíltság a zártsággal, a lenni a nem levéssel, a téralkotás a térből való kilépéssel. „*VégtelenBeFeléFordulás*” – idézte volt művei természetével kapcsolatban régi önmagát 2017-ben a még élő Gosztola Gábor.¹⁰

S alkotásainak harmadik nagy tulajdonsága: a személyes átéltség teljes őszintesége és magas hőfoka, az önkifejező szerepjáték állandó jelenléte.

A FUGA Budapesti Építészeti Központban megrendezett 2014-es tárlatához készült egy szabadvásnas zászlós plakát. Ezen a felületen azt olvashattuk, hogy ez itt a „...távozót megidéző, érkezőt veszíteni tanító tér...”¹¹ – s a rejtőzködésre előszeretettel vállalkozó alkotó ezzel a kijelentésével (más értelmezési lehetőségek mellett) talán éppúgy utalt saját személyének művekben objektívalódott egyszeri és megismételhetetlen, de távolodtában és eltűntében is kódolt, vagyis megváltoztathatatlan voltára. S mindezekhez csatolva – megint csak Hamvas Béla szavaival élve – azt kell, hogy mondjuk: „a nevezetes ember névtelen”, de „nevezetes névtelenségben él a rigó éppen úgy, mint a tücsök, a bölcs, vagy a szent, a névtelen jótevő s a magányos művész. A kifejezés egyébként annyit jelent: kozmikus helyzet jelentékeny betöltése.”¹² Mert ha egy cselekvés megtörtént, már nem lehet kitörölni a történések világából.

Végül mi sem lenne egyszerűbb, üdvösebb és fontosabb annál, mint megérteni, el-, vissza- és magunkba fogadni a szépségkutatás eme hazatérő *vándorát és bujdosóját*, Gosztola Gábort, a szentendrei Vajda Lajos Stúdió egykori, majd hosszú távollét után visszatérő örökös tagját és az ő rejtelmekkel és titkokkal teli „biozmosz” világát. – Azt kívánom tehát, hogy rendhagyó munkássága örökkön örökké éljen minden jóakarató emberben, a művészettörténetben, bennünk és utódainkban!

JEGYZETEK

¹ <http://gosztola-gabor.hommage.hu/?q=en/eletrajzi-bevezeto-palyakep-osszefoglalo>

² H. P. Blavatsky legfőbb műve, a *Tikos tanítás – A tudomány, a vallás és a filozófia szintézise* (1888) azóta már hozzáférhetővé vált az interneten. Lásd: (Számítógépes változat: Szabari János, 2002, Magyar Teozófiai Társulat http://www.tanit.hu/hpb_tt_1_1)

³ *Uo.*

⁴ *Uo.*

⁵ Napkút Kiadó, Budapest.

⁶ Akadémiai Kiadó, Hermész Könyvek, 1988, 64.

⁷ Szent István Társulat, 2006, 36.

⁸ *Uo.* 7.

⁹ Napkút Kiadó, Budapest.

¹⁰ *GOSBIOZMOSZ – VégtelenBeFeléFordulás: Gosztola Gábor festőművész exkluzív tárlata 125 képpel; festmények és rajzok áradása a pincétől a padlásig*, Szentendre, Üde u. 7., 2017. június 17 – július 17.

¹¹ „... Távozt megidézõ, érkezõt veszíteni tanító tér...” – *GOS – Ciklusok Gosztola Gábor négy és fél évtizedes életművéből; Festmények, rajzok, versek*, FUGA Budapesti Építészeti Központ, 2014. július 7 – augusztus 31. Az idézett vers címe: *Csak (Őnarckép felőled)*. Lásd: *Beköttetett az elménk...*, i. m., 18.

¹² *Aranynapok*. In *A babérliget-könyv – Hexakümion*, Életünk Könyvek, 1993, 43.

GOSZTOLA GÁBOR, Kert, totem (Változat a Csönd testek c. pannó-sorhoz), 1968–69 k.

